

2011

Langstudeerders: leve het lange leren?!

Dennis Karel

Masteropleiding SEN

Fontys Bergen op Zoom

LANGSTUDEERDERS: LEVE HET LANGE LEREN?!

Langstudeerders binnen een HBO bachelor Social Work.

Een actieonderzoek

Meesterstuk in het kader van de opleiding Master SEN

Leerroute:	POD
Student:	Dennis Karel
Woonplaats:	Vlissingen
Studentnr:	2023594
locatie:	Bergen op Zoom
Module:	PO03 onderzoek
Datum:	mei 2011
Begeleidend docent:	Janet Hakkeling

Voorwoord

Ik heb dit jaar met veel plezier aan mijn actieonderzoek kunnen werken. Opnieuw gaan studeren, een nieuwe vorm van onderzoek, een nieuw onderwerp..... allerlei nieuwe ervaringen heb ik dit jaar kunnen opdoen en dat is natuurlijk ook gegaan met vallen en opstaan. Het feit dat ik de mogelijkheid heb gehad om deze ervaring op te doen, heb ik te danken aan een aantal mensen , die ik op deze plaats ook wil bedanken. Ten eerste Natasja, mijn vrouw, en mijn drie kinderen. Studeren doe je namelijk nooit alleen en zij hebben het met elkaar ook mogelijk gemaakt dat ik dit onderzoek heb kunnen doen. Ten tweede mijn begeleider, Janet Hakkeling en medestudenten aan de masteropleiding SEN. De feedback, input en steun hebben mij geholpen om verder te kunnen blijven gaan tijdens dit onderzoek. Ten derde mijn collega's van het team SW, in het bijzonder mijn kamergenoten. Het waren soms maar kleine vragen of opmerkingen die duidelijk maakten dat zij wisten waar ik mee bezig was en lieten zien dat zij ook betrokken waren bij mijn onderzoeksproces. Tenslotte Vronie Haverkate, die na de netwerkbijeenkomst blijvend betrokken is geweest bij mijn actieonderzoek.

Samenvatting

Binnen de opleiding Social Work (SW) aan een hogeschool in Zeeland hebben we te maken met een behoorlijke groei van het aantal langstudeerders. Langstudeerders zijn studenten die er langer over doen dan de nominale duur van hun studie; het gaat dus om studenten die in hun vijfde of zesde jaar van inschrijving zitten. In september 2009 waren er binnen SW 20 langstudeerders en dat aantal was in september 2010 gegroeid naar vijftig langstudeerders, terwijl het totaal aantal studenten slechts beperkt was gestegen. Deze groei van het aantal langstudeerders brengt voor de opleiding de nodige problemen met zich mee op gebied van begeleiding, interne organisatie en financiën. Ook voor de meeste langstudeerders is studievertraging een ongewenste situatie. Dit alles heeft tot de volgende onderzoeksvraag geleid: Hoe kan het aantal langstudeerders binnen de opleiding Social Work van een hogeschool in Zeeland in de komende twee jaar afnemen.

De onderzoeksvorm die gekozen is, is een actieonderzoek. Binnen dit actieonderzoek staat centraal dat er acties uitgevoerd worden die gericht zijn op een vermindering van het aantal langstudeerders. Het gaat binnen actieonderzoek juist om een combinatie van handelingsgerichtheid, kennis en reflectie. Ik heb dit actieonderzoek doorlopen in vijf fasen, namelijk: de voor-, oriëntatie-, diagnostische-, ontwikkel- en actiefase.

Tijdens het onderzoek is een netwerk gevormd van studenten en docenten SW en zij hebben tijdens de diagnostische fase twee opdrachten uitgevoerd: het opstellen van een gezamenlijk gedragen analyse naar de oorzaken van studievertraging door studenten SW en het bedenken van oplossingsrichtingen voor een vermindering van het aantal langstudeerders, aansluitend op de analyse. Tijdens een netwerkbijeenkomst hebben zij aan deze twee opdrachten gewerkt en zijn er twee thema's naar voren gekomen. Ten eerste de idee van sociale en professionele integratie en als tweede de optimale verdeling van studielast binnen de opleiding SW. De idee van sociale en professionele integratie is tijdens het literatuuronderzoek in de oriëntatiefase al eerder naar voren gekomen. Sociale en professionele integratie heeft alles te maken met verbondenheid met de opleiding. Gebrek aan verbondenheid is genoemd als één van de oorzaken van studievertraging en de opleiding SW, docenten én studenten, moet juist investeren in verbondenheid tussen studenten onderling en tussen studenten en docenten binnen SW. Een verbeterde sociale en professionele integratie beïnvloedt de studievoortgang positief. De acties die vervolgens in de ontwikkel- en actiefase binnen dit onderzoek zijn uitgevoerd hebben zich dan ook gericht op het thema sociale en professionele integratie. De contacten met zesdejaars studenten zijn aangehaald en er is in maart een bijeenkomst georganiseerd met vijfdejaars studenten. Eind

juni 2011 is er bijeenkomst met “de nieuwe vijfdejaars” studenten en in de loop van volgend jaar wordt er geregeld een soort van intervisiebijeenkomst met hen gehouden. De optimale verdeling van de studielast is tijdens de loop van dit onderzoek niet concreet omgezet in acties. Een ander belangrijk resultaat tijdens dit gehele actieonderzoek is dat de positieve aandacht voor langstudeerders binnen de opleiding SW is toegenomen en er een bewustwording heeft plaatsgevonden dat we iets met deze groep willen.

Voor mij als actie-onderzoeker is dit onderzoek erg leerzaam geweest. Ik heb bewust gekozen voor actieonderzoek. Ik was nauwelijks bekend met actie-onderzoek en dit jaar heb ik mijn eerste ervaringen opgedaan met actie-onderzoek.

Inhoud

Voorwoord.....	
Samenvatting	
1. Inleiding.....	1
2. Probleemstelling	3
3. Literatuurverkenning	7
3.1 De HBO-bachelor of Social Work.....	7
3.2 Studieduur, -vertraging en –rendement binnen het HBO	8
3.2.1. Studieduur, -vertraging en –rendement binnen SW	9
3.3 Oorzaken van studievertraging	10
3.4 Professionele en sociale integratie	11
4. Methode van onderzoek.....	14
4.1 Basics van actieonderzoek	14
4.2 Fasen binnen actieonderzoek	15
4.2.1 Voor- en oriëntatiefase	16
4.2.2 Diagnostische fase	17
4.2.3 Ontwikkelfase	18
4.2.4 Actiefase	18
4.3 Betrouwbaarheid en validiteit.....	19
5. Resultaten binnen het actieonderzoek.....	20
5.1 Diagnostische fase: resultaten van de netwerkbijeenkomst.....	20
5.1.1 Factoren die leiden tot studievertraging	20
5.1.3 Oplossingsrichtingen.....	21
5.2 Ontwikkel en actiefase: uitvoering van de oplossingsrichtingen	22
6. Conclusies	25
7. Discussie en reflectie	27
7.1. Onderzoek	27

7.2	Reflectie	28
	Literatuurlijst	30
Bijlage	1.....	

1. Inleiding

Dit actieonderzoek gaat over langstudeerders binnen de opleiding Social Work (SW) aan een Hogeschool in Zeeland. Langstudeerders zijn studenten die langer over hun studie doen dan de nominale studieduur. Deze nominale studieduur is voor de meeste studenten SW 4 jaar.

Tijdens dit schooljaar (2010-2011) heeft de opleiding SW te maken met een behoorlijke groei van studenten in jaar 5 en 6 van de opleiding SW. In oktober 2010 ging het om ongeveer 52 studenten, op een opleiding van ongeveer 500 studenten totaal in jaar 1-4. Tijdens het vorige schooljaar, oktober 2009, waren er ongeveer 20 langstudeerders. Deze groei brengt de nodige problemen met zich mee. Vanuit het perspectief van de student is studievertraging vaak problematisch, maar ook vanuit het opleidingsperspectief zijn er problemen rondom het langstuderen. Problemen die te maken hebben met begeleiding, studievoortgang en financiën.

Dit onderwerp, langstudeerders, is binnen en buiten de opleiding een actueel onderwerp. Binnen ons team leeft een brede wens dat het aantal langstudeerders niet verder toeneemt of zelfs weer afneemt in de nabije toekomst. In de Nederlandse onderwijswereld en de politiek staat het onderwerp ook in de schijnwerpers, denk alleen al aan het massale protest op vrijdag 21 januari 2011 van studenten en hoogleraren tegen de verhoging van het collegegeld en de langstudeerdersboete (kenniscrisis, 2011).

De eerste stap binnen dit actieonderzoek (AO) is het maken van een analyse naar de oorzaken van studievertraging. Deze analyse komt tot stand door literatuurstudie, maar ook door een korte enquête en diverse gesprekken met betrokkenen. In de slotfase van de analyse vindt er een netwerkbijeenkomst plaats. Tijdens de netwerkbijeenkomst stellen de leden de eerste oplossingsrichtingen voor. De mogelijke oplossingen hebben een korte of een lange termijn. Enkele oplossingen op de korte termijn worden uitgevoerd en geëvalueerd. Tijdens dit actieonderzoek naar langstudeerders is er dus een duidelijke combinatie van kennis- en handelingsgerichtheid, die bijdragen aan de doelstelling: een afname van het aantal langstudeerders binnen SW.

Deze doelstellingen leiden tot de volgende centrale onderzoeksvraag: *Hoe kan het aantal langstudeerders binnen de opleiding Social Work van een hogeschool in Zeeland de komende twee jaar afnemen*

De probleemstelling staat centraal in hoofdstuk 2. De verkenning en verdieping vanuit de literatuur wordt beschreven in hoofdstuk 3. Hoofdstuk 4 is de beschrijving van de onderzoeksopzet, waarna in hoofdstuk 5 de belangrijkste resultaten van het actieonderzoek worden gepresenteerd. De beantwoording van de hoofd en deelvragen vindt plaats in hoofdstuk 6 en in het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 7, wordt afgesloten met een terugblik en reflectie op dit onderzoek en worden ook een aantal vragen en discussiepunten benoemd vanuit dit onderzoek.

2. Probleemstelling

De HBO bachelor Social Work, bestaande uit de opleidingen maatschappelijk werk en dienstverlening (MWD) en sociaal pedagogisch hulpverlener (SPH), bestaat binnen de Hogeschool inmiddels zes jaar. In juli 2008 haalden de eerste studenten hun HBO diploma. Deze studenten hadden hun studie SW in het nominale traject afgelegd, namelijk in vier jaar. Daarna zijn er nog twee lichtingen geweest die hun diploma hebben kunnen halen. In het schooljaar 2009-2010 was er eigenlijk voor het eerst sprake van een vijfdejaars groep. Deze groep bestond toen uit ongeveer twintig studenten. Aan het begin van het huidige schooljaar, 2010-2011, was de groep langstudeerders behoorlijk uitgebreid. Op dat moment waren er ongeveer 52 studenten die in het vijfde of zesde jaar van hun opleiding zaten, terwijl bij de diplomering van juni 2010 69 studenten hun diploma hadden ontvangen. .

Het is belangrijk om aan te geven dat in dit onderzoek de definitie van een langstudeerder anders is dan in de plannen van het kabinet Rutte. Binnen mijn onderzoek hanteer ik de term langstudeerder voor die studenten die langer over hun studie doen dan de nominale duur. Met andere woorden: studenten SW in hun vijfde jaar van inschrijving zijn binnen deze definitie een langstudeerder. Binnen de plannen van het kabinet Rutte is een langstudeerder een student die meer dan 12 maanden studievertraging heeft opgelopen. Dat houdt in dat een student in zijn vijfde jaar van inschrijving geen langstudeerder is en een student in zijn zesde jaar van inschrijving wel (kenniscrisis, 2011). De keuze voor deze andere definitie heeft praktische redenen: vanaf het vijfde jaar hebben studenten binnen SW een andere positie. Zij staan niet meer ingeschreven in standaardgroepen, zij vallen vaak buiten het systeem, zij zijn minder bereikbaar voor de coaches.

Deze groei van het aantal langstudeerders in de afgelopen jaren is regelmatig een gespreksonderwerp geweest binnen het team van docenten SW. Coaches van studenten in jaar vijf of zes geven aan dat de diversiteit binnen de groep van langstudeerders behoorlijk groot is en dat elke student eigenlijk begeleiding op maat nodig heeft binnen zijn studietraject. Tussen collega's onderling heeft dit al regelmatig tot pittige discussies geleid over de vraag wat die begeleiding op maat dan precies inhoudt en wie voor wat verantwoordelijk is. Daarnaast zien coaches dat de langstudeerders vaak minder betrokken raken bij de opleiding, de docenten en mede-studenten. Binnen het digitale schoolsysteem van de school vallen zij vanaf de eerste dag van jaar 5 ook buiten de boot. Er spelen ook nog financiële belangen bij de groep langstudeerders. Social Work heeft een bepaald budget en een bepaalde begroting binnen de academie van zorg en welzijn en het idee heerst dat de groep langstudeerders een zware negatieve claim leggen op ons budget. Vanuit de

onderlinge gesprekken is duidelijk geworden dat er binnen het docententeam SW een gedeelde wens leeft dat het aantal langstudeerders niet verder toeneemt of zelfs weer daalt.

Juist om aan deze gedeelde wens te kunnen bijdragen, heb ik de keuze gemaakt om mijn actieonderzoek op de groep langstudeerders te richten. In de praktijk van mijn werk ben ik als afstudeercoördinator sterk betrokken bij deze groep studenten. Het afstuderen binnen SW vindt plaats in het vierde jaar van de opleiding. Studenten schrijven dan hun scriptie en daarnaast lopen studenten tijdens het vierde jaar ook stage, volgen supervisie en twee cursussen. Als afstudeerbegeleider en –coördinator maak ik geregeld mee dat studenten in jaar vier van de opleiding hun stage moeten stoppen of niet voldoen aan de eisen van het afstuderen of niet in staat om een herkansing uit een eerder jaar te halen. Tijdens zo'n vierde jaar wordt dan duidelijk dat de studie langer gaat duren. Vaak leeft er bij de studenten een sterke wens om de opleiding in dat vierde jaar af te ronden. Het nemen of geconfronteerd worden met een beslissing die leidt tot studievertraging gaat bij de meeste studenten met de nodige stress en emoties gepaard. Door dit soort persoonlijke ervaringen, ben ik geïnteresseerd geraakt in de vraag hoe het komt dat de groep langstudeerders binnen onze opleiding zo sterk is toegenomen. Daarnaast hoop ik samen met het opleidingsteam Social Work en studenten mogelijkheden te vinden, die langstudeerders kansen geven om hun studie eerder af te ronden. Deze kansen en mogelijkheden kunnen verweven worden in het traject van curriculumontwikkeling, waar het team SW mee bezig is. .

De keuze voor actieonderzoek als vorm van praktijkonderzoek heeft ook specifieke, persoonlijke redenen. Tot nu toe heb ik in mijn werk en loopbaan beperkte ervaring opgedaan met het uitvoeren van onderzoek en binnen deze HBO-master wil ik graag onderzoekservaring opdoen. Ik ben wel betrokken als begeleider van onderzoeken in het laatste jaar van de opleiding, dit onderzoek bestaat uit een kwalitatief praktijkonderzoek. Al langere tijd voeren wij binnen het team de discussie of er geen keuzemogelijkheden moeten zijn binnen het afstudeeronderzoek in het laatste jaar. Als begeleider en afstudeercoördinator ben ik ook intensief bij deze discussie betrokken. Actieonderzoek wordt tijdens deze discussie genoemd als één van de mogelijkheden, maar er hebben weinig teamleden ervaring met deze vorm van onderzoek. Tijdens dit onderzoek doe ik mijn eerste ervaringen op met actieonderzoek en ik heb de wens dat ik na mijn eerste actieonderzoek een duidelijke indruk heb gekregen van “ins en outs” van actieonderzoek. Dat is dus mijn “wolk”: na mijn eigen onderzoek ben ik staat om zelf een goed actieonderzoek uit te voeren en heb ik de noodzakelijke competenties opgedaan. Mijn ervaringen tijdens dit onderzoek leveren vervolgens weer “input” voor de discussie over de invulling van het afstuderen binnen SW en zo kan ik een bijdrage leveren aan de discussie over de keuze voor een plaats van actieonderzoek binnen de opleiding SW.

De gewenste situatie en belangrijkste uitkomst van mijn actieonderzoek zou moeten zijn dat: studenten en docenten Social Work een duidelijker zicht hebben gekregen op de oorzaken van studievertraging binnen SW en dat er vervolgens acties en maatregelen zijn bedacht, vastgelegd en uitgevoerd die een bijdrage leveren aan de afname van het aantal langstudeerders. Bij deze maatregelen moet er een onderscheid worden gemaakt tussen de korte en lange termijn. Maatregelen op de korte termijn zijn maatregelen die tijdens de duur van mijn onderzoek uitgevoerd en afgerond kunnen worden. Binnen dit actieonderzoek zal dan ook worden geëvalueerd welk effect deze maatregelen hebben gehad. De maatregelen op de lange termijn zijn maatregelen die niet volledig uitgevoerd en afgerond kunnen worden binnen de tijdsduur van dit onderzoek.

Binnen mijn actieonderzoek staat de volgende onderzoeksvraag centraal: *Hoe kan het aantal langstudeerders binnen de opleiding Social Work van een hogeschool in Zeeland de komende twee jaar afnemen?*

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heb ik de volgende deelvragen opgesteld:

1. Welke factoren spelen een rol bij de toename van het aantal langstudeerders SW aan het begin van 2010-2011?
2. Welke acties kunnen het opleidingsteam en studenten SW ondernemen om de studievertraging voor studenten SW uit jaar 5 en 6 zo beperkt mogelijk te houden?
3. Welke acties kunnen het opleidingsteam en studenten SW 4 ondernemen om studievertraging bij studenten uit jaar 3 en 4 zo veel mogelijk te voorkomen?

De begrippen langstudeerders en opleiding Social Work zijn hierboven al kort aan bod gekomen en zullen verder worden uitgewerkt in de literatuurverkenning.

Vanaf de keuze voor en het begin van mijn actieonderzoek is het verschijnsel langstudeerders in de media nadrukkelijk aanwezig. Afgelopen zomer kwamen de eerste geluiden naar buiten over diplomafraude binnen de hogeschool Inholland. Diplomafraude bij een traject voor langstudeerders in Haarlem. Vervolgens kwam afgelopen najaar de discussie los over het voorgenomen kabinetsbesluit om het collegegeld vanaf september 2011 voor langstudeerders fors te verhogen. Tegelijkertijd wil het kabinet hogescholen en universiteiten financieel straffen voor langstudeerders (kenniscrisis, 2011).

In de literatuur blijkt dat er veel onderzoek is gedaan naar studievertraging. Aanverwante onderwerpen als studievertraging, studie-uitval, studierendement leveren vele artikelen en

boeken die helpend zijn om vanuit de literatuur na te denken over langstudeerders. Tijdens het literatuuronderzoek begin ik met onderzoek naar studievertraging binnen het HBO of het Hoger Sociaal Agogisch onderwijs(HSAO). Dit is de sector waartoe de opleiding SW behoort binnen het hoger beroepsonderwijs. Uiteindelijk wordt heel specifiek gekeken naar de positie van SW binnen een hogeschool in Zeeland op het gebied van studievertraging. Interessant is ook de vraag of er opleidingsspecifieke factoren zijn die maken dat studenten SW vertraging oplopen in hun studie. Factoren die anders zijn voor andere HBO-opleidingen aan dezelfde hogeschool. Ik maak binnen dit actieonderzoek geen vergelijking met andere SW-opleidingen in Nederland.

3. Literatuurverkenning

De belangrijkste onderwerpen en thema's binnen dit actieonderzoek worden in dit hoofdstuk behandeld. De HBO-bachelor Social Work beschrijf ik eerst, opdat helder wordt over welke opleiding dit onderzoek gaat. De onderwerpen, studieduur, -vertraging en -rendement komen vervolgens aan bod. Rapportages vanuit de HBO-raad zijn hierbij leidend. Deze gegevens beschrijf ik eerst op HBO-niveau en vervolgens bacheloropleiding Social Work in het bijzonder. Vervolgens staat centraal welke factoren de studieduur beïnvloeden. Wat maakt dat studenten langstudeerders worden? Tenslotte noem ik enkele implicaties vanuit mijn literatuuronderzoek voor het verder vervolg van dit onderzoek.

3.1 De HBO-bachelor of Social Work

De HBO bachelor of Social Work maakt deel uit het hoger sociaal agogisch onderwijs. Elk jaar schrijven zich meer dan 11000 studenten in voor deze sector en deze sector kent de volgende opleidingen (Sectorraad HSAO, 2008):

- Maatschappelijk Werk & Dienstverlening (MWD), Sociaal-Pedagogische Hulpverlening (SPH), en Culturele en Maatschappelijke Vorming (Bachelor of Social Work);
- Pedagogiek;
- Creatieve Therapie (Bachelor of Arts *Therapies*);
- Godsdienstpastoraal werk (Bachelor of *Theology*).

De bachelor of SW aan deze Hogeschool bestaat uit de opleidingen SPH en MWD. Er wordt dus geen opleiding CMV aangeboden. Het aantal inschrijvingen aan deze bachelor of SW is gestegen van 245 in 2005 tot 507 in 2009. De opleiding SW heeft vanaf 2006 een gemiddelde instroom gekend van 125 studenten (Lodder, 2010)

De opleiding SPH leidt op tot sociaal-pedagogisch hulpverlener. Deze helpt mensen – van jong tot oud – hun leven weer zo zelfstandig mogelijk in te richten. Het gaat om tijdelijke, langdurige of permanente hulp bij problemen in relaties, het gezin, de opvoeding of de eigen ontwikkeling, maar ook bij handicaps, geestelijke stoornissen of ziekte. De hulp bestaat uit begeleiding, ondersteuning en/of verzorging thuis of in een instelling. SPH'ers werken onder meer in de jeugdzorg en de jeugdhulpverlening, geestelijke gezondheidszorg, zorg voor verstandelijk gehandicapten, verslavingszorg, justitiële hulpverlening, vluchtelingenwerk, maatschappelijke opvang, ouderenzorg, jongerenwerk en de overheid.

De opleiding MWD (Maatschappelijk Werk en Dienstverlening) leidt studenten op tot maatschappelijk werker. Maatschappelijk werkers zetten zich in voor verbetering in het sociaal functioneren van personen, door methodisch te werken met de cliënt en met de omgeving. Ze zijn werkzaam in allerlei organisaties die hulp en steun bieden aan mensen met lichamelijke, (psycho)sociale, psychische en materiële problemen. Ze werken in teamverband met beroepsgenoten of in multidisciplinaire teams in onder meer de (geestelijke) gezondheidszorg, het onderwijs, de reclassering, de jeugdzorg, de sociale zekerheid, de maatschappelijke opvang, buurthuizen en revalidatiecentra.

De opleiding SW aan deze Hogeschool heeft gekozen voor een gemeenschappelijk programma voor de eerste twee jaar van de bachelor SW, wat inhoudt dat ingeschreven studenten SPH en MWD een zelfde programma krijgen aangeboden.

Studenten aan de opleiding SW zijn mensen van wie verwacht wordt dat zij een hart hebben voor andere mensen en die zich als toekomstig professional willen inzetten voor mensen in kwetsbare en/of moeilijke posities. In de praktijk blijkt vaak dat de opleiding studenten aantrekt die zelf ook een kwetsbare, moeilijke periode gekend hebben in hun leven of daar soms nog midden in zitten. Het komt dan ook regelmatig voor dat studenten een keuze maken om hun studie in een lager tempo te vervolgen, omdat zij binnen de opleiding met zichzelf geconfronteerd worden. Zij willen dan eerst voor zichzelf orde op zaken stellen.

3.2 Studieduur, -vertraging en –rendement binnen het HBO

Elk jaar publiceert de HBO-raad cijfers rondom afgestudeerden en uitvallers in het hoger onderwijs (HBO-raad, 2010).

De gemiddelde studieduur van bachelorstudenten binnen het HBO is in 2008 52.3 maanden. Studieduur wordt door de HBO-raad gedefinieerd als het gemiddelde aantal maanden dat een student staat ingeschreven voordat hij zijn diploma haalt. Deze gemiddelde studieduur is in de afgelopen jaren gestegen. Hieruit kan worden afgeleid dat het aantal langstudeerders binnen het HBO tussen 2004 en 2008 is toegenomen.

Vervolgens blijkt ook dat in 2008 56.7% van de HBO-studenten na vijf jaar zijn diploma heeft behaald, terwijl de lichting die in 2000 is gestart in 2008 een rendement heeft van 68.8 %. Uit de cijfers blijkt dat deze rendementscijfers behoorlijk stabiel zijn: het rendement na vijf jaar zit van 1997-2004 tussen de 55 en 60%, terwijl het rendement na acht jaar in dezelfde periode

rond de 70% zit. Dit maakt dus duidelijk dat in 2008 meer dan 40% van de HBO studenten na 5 jaar studie het diploma nog niet gehaald heeft. Studenten met een VWO-achtergrond scoren het hoogste rendement, gevolgd door Havisten en MBO'ers (HBO-raad, 2011).

Wanneer deze gegevens gekoppeld worden naar de groep langstudeerders, zou dat hoogstwaarschijnlijk betekenen dat slechts ongeveer 50% van de studenten zijn diploma in de nominale duur haalt. Opvallend is dat van de HBO-studenten, die in 2008 zijn gestart, 15.4% na één jaar gestopt is.

Wanneer het HBO wordt onderverdeeld naar sector blijkt het HSAO bovengemiddeld te scoren: in 2008 had 61.3% van de studenten het diploma gehaald in vijf jaar, terwijl 70.0% van de studenten in 2008 na 8 jaar het diploma had behaald. Met betrekking tot uitval scoort het HSAO ook bovengemiddeld, namelijk 16.7% van de studenten gestart in 2008 is na één jaar gestopt (15.4% gemiddeld). Van de studenten die zijn gestart in 2006 is binnen het HSAO 24.3% gestopt na drie jaar (22.8% gemiddeld).

3.2.1. Studieduur, -vertraging en –rendement binnen SW

Het is lastig om gegevens te vinden over deze bovenstaande onderwerpen binnen de officiële gegevens van de hogeschool en de HBO-raad. Dat zegt ook iets over de geschiedenis van SW binnen deze hogeschool, namelijk dat SW binnen deze hogeschool een jonge geschiedenis heeft en ook dat er in die eerste jaren veel gebeurde, waardoor de monitoring van gegevens blijkbaar niet altijd even goed is geweest.

De volgende beelden zijn wel duidelijk geworden:

- binnen deze hogeschool is het zo dat 63.4% van de studenten gestart in 2004 na 5 jaar hun diploma heeft. Van SW zijn hierover geen cijfers bekend, omdat de opleiding pas in 2004 door de HZ werd aangeboden (HBO-raad, 2011);
- uit het interne schoolsysteem blijkt dat in september 2009 ongeveer 107 studenten ingeschreven stonden in het laatste jaar van de opleiding, namelijk jaar 4. Van deze 107 studenten hebben 65 studenten hun diploma behaald in mei-juni 2010;
- de groep langstudeerders binnen SW de afgelopen twee jaar duidelijk gestegen is van 20 studenten in september 2009 naar 52 studenten in september 2010.

3.3 Oorzaken van studievertraging

Er is veel onderzoek en literatuur beschikbaar over studievoortgang en-uitval van studenten. In de literatuur worden dan ook veel verschillende factoren genoemd die kunnen leiden tot studievertraging of –uitval. Wolff en Crul hebben in hun onderzoek ‘Blijvers en uitvallers in het hoger onderwijs’ een indeling gemaakt waarin de meeste factoren zijn te clusteren (Crul en Wolff, 2003). Deze indeling zal ik hier overnemen en tijdens dit actieonderzoek ook verder gebruiken.

Ten eerste zijn er de systeemkenmerken. Dit zijn kenmerken die te maken hebben met het systeem van het Nederlandse hoger onderwijs. Je kunt hierbij denken aan de studiefinanciering, waardoor een student na vier jaar zijn studiefinanciering verliest. De student gaat vervolgens meer werken en wordt een langstudeerder.

Ten tweede zijn er de opleidingskenmerken. Hoe is de opleiding georganiseerd? Hoe ziet het curriculum eruit? Is het een studeerbaar, enthousiasmerend en prikkelend programma? Hoe is het tentamenbeleid? Welke lesmethoden worden er gebruikt? In de opleiding kunnen er belemmerende factoren zitten, die een negatief effect hebben op de studievoortgang van studenten

In september 2010 heb ik een eerste, klein verkennend onderzoek uitgevoerd, waarbij ik diverse collega's, langstudeerders en andere studenten uit jaar vier heb gevraagd naar drie redenen waarom studenten binnen SW studievertraging hebben. Vanuit dit klein onderzoek kunnen bij opleidingskenmerken de volgende zaken worden genoemd:

- de inrichting van jaar 3 en 4 van de opleiding is onevenwichtig;
- de zwaarte van de stage in jaar 4;
- het niet kunnen halen van één specifieke toets, die steeds leidt tot een herkansing;
- de coaching sluit onvoldoende aan bij de studenten;
- onevenwichtige studiebelasting binnen de opleiding;
- het hebben van negatieve stagebegeleider;
- de ervaren druk die supervisie met zich mee kan brengen;
- mogelijkheid om met studieachterstand verder te kunnen studeren.

Ten derde zijn er de individuele studentenkenmerken. Hierbij spelen de volgende kenmerken een rol: vooropleiding, geslacht, nationaliteit of etnische achtergrond, vaardigheden ter ondersteuning van studie, capaciteiten, motivatie, interesses, lichamelijk en geestelijke gezondheid financiële situatie, sociale netwerk en ondersteuning (Crul en Wolff, 2003).

Uit mijn eerste verkennend onderzoek in september 2010 kwamen bij studentkenmerken de volgende aspecten naar voren

- lastige persoonlijke omstandigheden;
- gebrekkige motivatie;
- psychische problematiek;
- uitstelgedrag;
- onvoldoende kunnen plannen (timemanagement);
- gebrek aan inzet en/of onverdeelde aandacht voor studie;
- onvoldoende abstractieniveau;
- faalangst.

Bovenstaande aspecten zijn genoemd door docenten en studenten SW en maakt dat dit dus SW-specifieke studentkenmerken zijn. Het is onduidelijk in welke mate bijvoorbeeld psychische problematiek meer speelt bij studenten SW dan bij andere HBO-studenten. Bij een nadere bestudering van de redenen van studievertraging, blijkt vaak dat het gaat om een combinatie van factoren (Crul en Wolff, 2003). Het is meestal niet zo dat één factor kan verklaren waarom een student een langstudeerder wordt en vaak hangen factoren ook met elkaar samen. Er zijn bijvoorbeeld studenten die naast hun studie 20 uur werken om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien, waardoor zij onvoldoende onverdeelde aandacht hebben voor hun studie. Dat leidt er vaak toe dat in drukke periodes rondom tentamens planningsproblemen zichtbaar worden, wat kan uitmonden in uitstelgedrag.

De samenhang tussen de verschillende factoren komt ook naar voren bij de volgende twee begrippen, namelijk professionele en sociale integratie.

3.4 Professionele en sociale integratie

Tinto heeft op basis van zijn onderzoeken aan het einde van de vorige eeuw naar succes en uitval in het hoger onderwijs een model ontwikkeld waarin drie termen centraal staan, namelijk transitie, academische integratie en sociale integratie (Crul en Wolff, 2003; Luken, 2009; Prins 1997). Deze laatste twee begrippen worden hieronder verder uitgewerkt en toegelicht, waarbij het begrip academische integratie wordt vervangen door professionele integratie, omdat het om HBO-studenten gaat (Onderwijsraad, 2008).

Professionele integratie heeft te maken met de integratie met de opleiding, waarbij bijvoorbeeld gekeken kan worden naar het kunnen leveren van de juiste studieprestaties, de

contacten met docenten, maar ook naar het aantal contacturen dat een student heeft. Voelen studenten zich betrokken bij hun opleiding en zijn zij leergierig en gemotiveerd om zich verder te ontwikkelen als toekomstig professional?

Sociale integratie heeft sterk betrekking op de relatie met medestudenten. Studenten zijn sociaal geïntegreerd, wanneer zij met hun medestudenten een goede band hebben opgebouwd, wat maakt dat zij elkaar motiveren en ondersteunen tijdens hun studie. Voelt een student zich verbonden met zijn medestudenten van dezelfde opleiding? Deze sociale integratie kan plaats vinden tijdens lessen, werkgroepen of andere werkvormen binnen de opleiding, maar juist ook buiten de opleidings sfeer, zoals thuis bij studenten, bij het sporten of in het café.

De professionele en sociale integratie zijn sterk verbonden met verbondenheid. De onderwijsraad stelt het als volgt: “Belangrijk voor succes in de periode van het hoger onderwijs is de mate waarin een student zich verbonden voelt met een instelling, zowel in professioneel als sociaal opzicht (onderwijsraad, 2008, blz. 10)”.

Vanuit het idee van professionele of sociale integratie beschrijft de onderwijsraad het belang van kleinschaligheid. Binnen het onderwijs zijn er al vele initiatieven genomen om tot vormen van kleinschaliger onderwijs te komen, zodat de binding tussen docenten en studenten toeneemt.

Vijfde en zesdejaars studenten binnen de opleiding SW komen in de praktijk vaak op behoorlijke afstand van de opleiding te staan. De verbinding met docenten en studenten wordt minder. Zij zitten niet meer in een groep of klas, omdat de meeste van hun jaargenoten inmiddels gediplomeerd zijn en sluiten voor bepaalde vakken aan bij andere klassen. Wanneer een student bijvoorbeeld alleen nog stage moet lopen en zijn scriptie moet schrijven tijdens het vijfde jaar, is het aantal momenten dat een student daadwerkelijk fysiek bij de opleiding aanwezig uiterst beperkt. Dit zal van invloed zijn op zijn verbondenheid met de opleiding. Deze afnemende verbondenheid of afnemende integratie kan bij een student weer van invloed zijn op motivatie, uitstelgedrag of het kunnen omgaan met tegenslag tijdens de opleiding.

3.5 Implicaties voor het verder verloop van dit onderzoek

De verdieping in de literatuur heeft duidelijk gemaakt dat er veel onderzoeken en studies zijn verricht naar studievoortgang, -rendement en –vertraging, die een basis meegeven aan dit onderzoek. De groep langstudeerders binnen SW is zeer divers. Even talrijk zijn de

redenen die uit de literatuur naar voren zijn gekomen als oorzaken van studievertraging. Vooraf had ik gedacht dat studievertraging binnen SW sterk veroorzaakt werd door hindernissen binnen de opbouw van het curriculum, maar door dit literatuuronderzoek heb ik dit idee losgelaten. Studievertraging is niet te wijten aan één factor. Deze diverse oorzaken zal ik ook zeker inbrengen binnen de diagnostische fase van mijn onderzoek, zie hiervoor hoofdstuk 4. Mijn verwachting is dat we met alle betrokkenen in deze fase een goede diagnose stellen, waarbij de kennis en ervaringen van de betrokken evenals de inzichten vanuit de literatuur elkaar kunnen versterken.

De idee van professionele en sociale integratie is voor mij nieuw en dit idee zal binnen het vervolg van mijn onderzoek zeker een rol spelen. Tijdens de diagnostische fase zal ik dit idee zeker bespreekbaar maken in mijn onderzoeksgroep. Dit idee sluit namelijk aan op een voorbeeld dat een collega noemde tijdens ons gesprek over langstudeerders in december 2010.

Deze collega is binnen de hogeschool actief betrokken bij langstudeerders bij diverse opleidingen en hij gaf vanuit zijn ervaring het volgende aan: bij de PABO was de groep langstudeerders de dag na de diplomering direct uitgenodigd en werd met hun besproken hoe zij het volgende schooljaar hun studie konden vervolgen. Er werd afgesproken dat zij één middag in de week met elkaar samen zouden studeren in een ruimte, waarbij ook een begeleider van de opleiding aanwezig was. Deze afspraak leidde ertoe dat studenten vanaf het begin van het volgende schooljaar dichter bij de opleiding betrokken bleven. De studievoortgang van deze groep bleek hoger te zijn dan bij eerdere langstudeerders in de PABO.

Bovendien is er een gesprek gaande binnen ons team waarbij we onszelf de vraag stellen op welke wijze we binnen de hogeschool nog meer “een community” kunnen worden, waarin de studenten en docenten op een intensieve wijze samen werken, studeren en leren. Op een teamochtend in januari werden wij hierin geprikkeld door een groot voorstander van kleinschaligheid in groot onderwijs, een directeur van een nabijgelegen universiteit. Wanneer we in staat zijn om studenten en docenten in toenemende mate te laten ervaren deel uit te maken van een community zal dat een positief effect hebben op de studievoortgang.

4. Methode van onderzoek

Binnen mijn actieonderzoek staat de volgende onderzoeksvraag centraal: *Hoe kan het aantal langstudeerders binnen de opleiding Social Work van een hogeschool in Zeeland de komende twee jaar afnemen*

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heb ik de volgende deelvragen opgesteld.

1. Welke factoren spelen een rol bij de toename van het aantal langstudeerders SW aan het begin van 2010-2011?
2. Welke acties kunnen studenten en het opleidingsteam SW ondernemen om de studievertraging voor studenten SW uit jaar 5 en 6 zo beperkt mogelijk te houden?
3. Welke acties kunnen studenten en het opleidingsteam SW 4 ondernemen om studievertraging bij studenten uit jaar 3 en 4 zo veel mogelijk te voorkomen?

Dit actieonderzoek wil ik uitvoeren aan de hand van de methodiek zoals deze wordt beschreven door Migchelbrink (Migchelbrink, 2007). Eerst beschrijf ik wat ik versta onder actieonderzoek. Daarna licht ik de methodiek van actieonderzoek toe. Migchelbrink benoemt vijf fasen in een actie-onderzoek. Vervolgens geef ik aan op welke wijze ik in elke fase mijn data verzamel, analyseer en interpreteer. Tenslotte bespreek ik de mate van validiteit en betrouwbaarheid van mijn actieonderzoek.

4.1 Basics van actieonderzoek

Actieonderzoek, hierna te noemen AO, is een eigen tak van praktijkonderzoek met een aangepaste onderzoeksmethodologie. AO is veelal gericht op praktische problemen en dagelijks handelen van mensen. Binnen AO wordt kennis gezien als een directe motor om in te grijpen in de werkelijkheid. Binnen AO zijn leer- en veranderingsprocessen belangrijk, waardoor elk AO altijd zowel een kennisdoel als verbeteringsdoel heeft. Het gaat om kennisvermeerdering en daarnaast ook om verbetering of verandering van sociale situaties. De soort kennis waar AO zich vaak op richt is lokale kennis, die kennis die in een specifieke situatie van belang is. In mijn onderzoek betekent dit kennis opdoen van het verschijnsel langstudeerders binnen de HBO-opleiding SW met als doel het aantal studenten dat studievertraging oploopt binnen SW te verminderen. Kenmerkend is dat juist tijdens het AO

al wordt geïntervenieerd om de situatie te veranderen en/of te verbeteren. Onderzoek en handelen zijn in AO dus nauw met elkaar verbonden. Kennis waar AO zich op richt is “handelingscompetenties”: het kunnen handelen in een gegeven situatie is cruciaal (Migchelbrink, 2007).

AO vindt altijd plaats samen met de onderzochten, de AO-onderzoeker is een betrokken participant in een gezamenlijk aangegaan project. AO gaat uit van een subject-subject benadering, waardoor de actieonderzoeker geen neutrale toeschouwer is. Binnen mijn onderzoek is dat ook helder: ik heb veel contact met collega's en studenten in jaar 4-5-6 van de opleiding, waarbij vaak ervaringen worden uitgewisseld rondom onderwerpen als studiesucces en studievertraging. Deze ervaringskennis mag binnen AO benut worden en dat zal binnen mijn actieonderzoek dan ook zeker gebeuren (Migchelbrink, 2007). Dat geeft mij een grote voorsprong in mijn onderzoek, omdat ik binnen de opleiding al een heel natuurlijk netwerk heb opgebouwd en ik met veel collega's goede contacten heb. Hierdoor hoef ik weinig te investeren in de opbouw en het onderhouden van een netwerk.

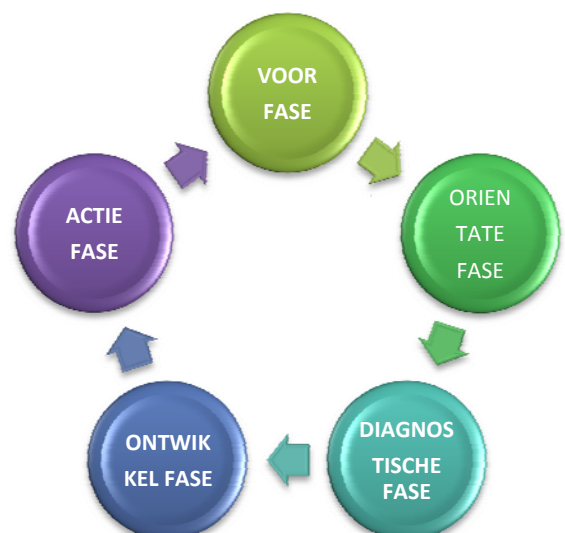
Als AO-onderzoeker had ik voor de start van mijn onderzoek reeds bepaalde meningen gedachten en ideeën. Het is belangrijk dat ik mij daar bewust van ben en dat ik open sta voor en ruimte geef aan andere ideeën die bijvoorbeeld tijdens de netwerkbijeenkomst naar voren komen. Daarnaast heb ik een dubbele positie binnen dit proces: veranderaar en onderzoeker. Dat houdt in dat ik ook op de juiste momenten moet kiezen tussen actief deelnemen binnen dit proces en het op grotere afstand volgen van en reflecteren op het proces.

Binnen een AO is er dus altijd een combinatie van onderzoek, reflectie en implementatie, m.a.w. binnen actieonderzoek lopen de volgende processen door elkaar: onderzoek, handelen, veranderen en reflectie.

Tenslotte: een actieonderzoek moet voornamelijk beoordeeld worden op het praktisch nut wat de betrokkenen hebben van het actieonderzoek. Dat is het belangrijkste beoordelingscriterium.

4.2 Fasen binnen actieonderzoek

De vorm van actieonderzoek waar ik voor kies kent vijf fasen, namelijk voor-, oriëntatie-, diagnostische, ontwikkelingsfase en de actiefase.

Ik zal nu kort van elke fase de belangrijkste kenmerken noemen, aangezien ik mijn onderzoek via deze vijf fasen wil uitvoeren. De eerste twee fasen worden samengevoegd. Daarbij geef ik ook aan op welke wijze in elke fase het verzamelen, analyseren en interpreteren van de data aanwezig is (Migchelbrink, 2007).

4.2.1 Voor- en oriëntatiefase

In de voor- en oriëntatiefase is het erg belangrijk om de problematische situatie te verkennen. Het is cruciaal om zicht te krijgen op de betrokkenen en belanghebbenden bij het probleem. In deze fase is van belang om contact op te bouwen met de betrokkenen, de onderlinge posities en verwachtingen goed duidelijk te maken, juist ook omdat er binnen deze fase de opdracht ligt om met elkaar een netwerk te gaan vormen. Een netwerk is een groep mensen die betrokken is, die nieuwsgierig en geïnteresseerd is en vervolgens ook in actie wil komen om verandering te brengen in de problematische situatie. De actieonderzoeker heeft hierbij dus een belangrijke rol en hij heeft een voortrekkersrol in het vormen van het netwerk. Binnen SW lijkt er een vruchtbare bodem te zijn voor het vormen van een netwerk: meerdere collega's en studenten zijn nieuwsgierig en geprikkeld en er is een motivatie om met de langstudeerders aan de slag te gaan. Voor mij als actieonderzoeker ligt de taak om deze mensen aan elkaar te verbinden en samen aan de slag te gaan.

Tijdens deze twee fasen staat de eerste deelvraag van dit actieonderzoek centraal. De eerste deelvraag gaat over factoren die van invloed zijn op de toename van het aantal langstudeerders. De voorfase is gestart in oktober 2010 en zowel de oriënterende als diagnostische fasen eindigen met een netwerkbijeenkomst op 24 maart 2011. Doel van deze bijeenkomst is om samen met het netwerk een gezamenlijk gedragen diagnose te maken van het probleem van de langstudeerders en tegelijkertijd ook een aantal oplossingsrichtingen met elkaar vast te stellen. Deze bijeenkomst is in eerste instantie gepland op 31 januari 2011, maar deze is toen helaas niet doorgegaan.

Tijdens deze voor- en oriëntatiefase verzamel ik op diverse manieren data. Ik verdiep mij intensief in de literatuur over onderwerpen als studievertraging, langstudeerders en studierendement. In oktober 2010 hou ik een kleine enquête onder collega's en studenten, waarin ik hen vraag naar de drie belangrijkste factoren die leiden tot langstuderen. Daarnaast voer ik met meerdere collega's en studenten gesprekken om te horen welke ervaringen, ideeën en gedachten bij hun leven met betrekking tot deze groep studenten. Het doel van het verzamelen van data is om te komen tot een verkenning van het onderwerp en

de problematiek. Deze verkenning wordt ingebracht tijdens de netwerkbijeenkomst van donderdag 24 maart 2011.

4.2.2 Diagnostische fase

In de **diagnostische fase** is de primaire taak om met het netwerk een gezamenlijk gedragen diagnose te maken van de gegeven situatie. Het is dus een gezamenlijk oordeel van de betrokkenen over wat er aan de hand is. Het is een vervolg op de verkenning uit de vorige fasen en het is belangrijk dat de diagnose tot stand komt in goede samenwerking tussen de leden van het netwerk. Onderzoek naar het onderwerp en reflectie op ervaringskennis spelen tijdens deze diagnose een belangrijke rol. Binnen de diagnose komt ook naar voren welke oplossingsrichtingen gewenst zijn of wat de gewenste situatie is.

In de diagnostische fase speelt de netwerkbijeenkomst een belangrijke rol. Tijdens deze netwerkbijeenkomst worden de theorie, gegevens, ervaringen en gedachten door alle leden bij elkaar gebracht en gaan de deelnemers aan de slag om te komen tot een gezamenlijk gedragen diagnose. De actieonderzoeker moet zich bewust zijn van het feit dat hij tijdens de netwerkbijeenkomst “een voorsprongspositie” inneemt. Hij is al langere tijd intensief bezig met het onderwerp en zal ideeën hebben ontwikkeld tijdens de voor- en oriëntatiefase. De overige leden van het netwerk zijn minder actief bezig geweest met het onderwerp en moeten de ruimte en vrijheid hebben om hun eigen ideeën en gedachten naar voren te kunnen brengen. De actieonderzoeker moet dus wel het proces sturen, maar de inhoud vrijlaten.

De diagnose is binnen dit actieonderzoek het antwoord op de eerste deelvraag. De diagnose houdt in dat de verzamelde gegevens en ideeën worden beoordeeld en geanalyseerd. Deze diagnose vindt plaats in de vorm van een open en interactieve discussie, waarbij ook reflectie een belangrijke rol speelt.

De diagnose is tevens het vertrekpunt voor de mogelijk oplossingsrichtingen. Tijdens de netwerkbijeenkomst stellen de leden op basis van de diagnose ook oplossingsrichtingen voor. De gekozen werkvormen tijdens de netwerkbijeenkomst om te kunnen analyseren en interpreteren zijn open, transparant en interactief. De tweede en derde deelvraag van het onderzoek komen tijdens de diagnostische fase voor het eerst in beeld. Vanuit de opgestelde diagnose worden namelijk mogelijkheden naar voren gebracht en bediscussieerd die de studievertraging voor studenten uit het vijfde en zesde jaar van inschrijving moet beperken en studievertraging voor studenten uit het derde en vierde jaar van inschrijving zo veel mogelijk moet voorkomen.

4.2.3 Ontwikkelfase

In de ontwikkelfase gaat het om het maken van een verbeterplan om tot de gewenste situatie te komen. Tijdens de diagnose zijn ideeën voor verbetering genoemd en verzameld en op basis van deze ideeën wordt met (een deel van) het netwerk werkpunten en verbeterplannen vastgesteld en uitgewerkt. Deze verbeterplannen dienen zo SMART+ mogelijk geformuleerd te zijn, opdat voor de betrokkenen helderheid ontstaat over hoe, wat, waar en wanneer. Belangrijk aandachtspunt is de vraag of in het netwerk de aanwezige competenties aanwezig zijn voor de mogelijke oplossingen en verbetermogelijkheden. De laatste stappen in de ontwikkelfase zijn belangrijk: het netwerk bereidt zich praktisch voor op het gewenste handelen en het netwerk stelt de wijze vast waarop de uitvoering gemonitord wordt.

De ontwikkelfase start binnen mijn onderzoek vanaf het moment dat de netwerkbijeenkomst is afgerond. De oplossingsrichtingen of verbeterideeën moeten worden omgezet in concrete en specifieke plannen. Plannen waarbij ook aandacht is voor de manier waarop het verbeterplan tijdens de uitvoering gevolgd zal worden. De rol van de actieonderzoeker in deze fase is tweeledig: aan de ene kant is hij een actief deelnemer aan het opstellen van de concrete plannen, maar tegelijkertijd moet hij het proces vanuit een helicopterview volgen en zien of de stappen in de juiste volgorde en tempo gezet worden. Belangrijk is dat hij hierin open en transparant is naar de overige leden van het netwerk, juist omdat hij ook moet reflecteren op zijn eigen positie. Daarnaast is het ook belangrijk dat hij de draagkracht voor de gekozen oplossingsrichtingen blijft bewaken.

Tijdens de ontwikkelfase zal ik hoogstwaarschijnlijk verder gaan met een kleine groep uit het netwerk. Er zijn acties die op de korte termijn uitgevoerd kunnen worden. Korte termijn houdt dan in voor het einde van dit schooljaar. Deze actie (s) worden binnen dit onderzoek dan ook meegenomen in de resultaten van dit onderzoek, maar er zijn ook acties, die pas na de zomervakantie uitgevoerd kunnen worden.

4.2.4 Actiefase

In de actiefase wordt het verbeterplan uitgevoerd. De gewenste acties die in de ontwikkelfase zijn vastgelegd worden nu in daden omgezet. Tijdens deze fase gaat het om de volgende vier activiteiten: het handelen, het monitoren van de voortgang van de acties, het reflecteren op de acties en het evalueren van het handelen.

De actiefase binnen mijn onderzoek volgt na de ontwikkelfase, maar loopt in de praktijk ook wel eens door elkaar. De acties worden onderverdeeld in acties die uitgevoerd kunnen worden tijdens dit schooljaar en acties die uitgevoerd worden in het volgende schooljaar.

Binnen de actiefase komt de derde deelvraag nadrukkelijk naar voren. Welke acties hebben een preventief karakter? Welke acties kunnen ingezet worden om studievertraging na jaar 4 zo veel mogelijk te beperken

4.3 Betrouwbaarheid en validiteit

De betrouwbaarheid van dit actieonderzoek heeft te maken met de vraag of een herhaling van dit onderzoek tot dezelfde uitkomsten zouden leiden. Ik schat in dat de betrouwbaarheid voldoende is, omdat bij een herhaling van dit onderzoek er slechts gedeeltelijk dezelfde resultaten uit zouden komen. Wanneer op een later tijdstip nogmaals een netwerkbijeenkomst zou worden gehouden, kan het goed zijn dat er een andere gezamenlijke diagnose tot stand komt, omdat de interactie tussen de leden tot andere conclusies leidt. Zeker ook wanneer er andere leden binnen het netwerk plaats zouden nemen, is de kans zeer reëel dat er een andere diagnose ontstaat. Tijdens het onderzoek zijn er geen duidelijke externe factoren geweest die van grote invloed zijn geweest op het verloop en de uitkomsten van het onderzoek (Harinck, 2010).

De validiteit van dit onderzoek heeft te maken met de geldigheid van het onderzoek. Een onderzoek is geldig wanneer het onderzoek ook heeft gemeten wat het heeft willen meten. Binnen mijn actieonderzoek gaat het om een toe- of afname van het aantal langstudeerders en het effect van de verbeterplannen hierop. Dat laatste kan lastig zijn, omdat een afname van het aantal langstudeerders ook veroorzaakt kan worden door andere factoren, zoals bijvoorbeeld een verhoging van het collegegeld. Bij een soortgelijk onderzoek op een andere hogeschool zouden de resultaten hoogstwaarschijnlijk heel anders zijn. De interne validiteit van mijn actieonderzoek is sterk, omdat ik tijdens mijn actieonderzoek gebruik maak van diverse betrokkenen: studenten, docenten SW, ander collega's binnen de hogeschool (bronnentriangulatie). Ook in de manier waarop ik mijn data probeer te verzamelen, streef ik er naar de validiteit te versterken: interviews, korte enquêtes, open en interactieve discussievormen binnen het netwerk (methodetriangulatie).

5. Resultaten binnen het actieonderzoek

Binnen dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven die binnen het actieonderzoek naar voren zijn gekomen. Resultaten verdeel ik onder in twee categorieën. Als eerste zicht op de factoren die aangeven om welke redenen studenten studievertraging oplopen. Deze zijn benoemd door de leden van het netwerk. Als tweede de oplossingsrichtingen die bedacht zijn tijdens de netwerkbijeenkomst en daarna ook zijn uitgevoerd na afloop van de netwerkbijeenkomst. Voordat ik deze twee categorieën hieronder toelicht, wil ik graag nog een ander resultaat benoemen van dit actieonderzoek. De aandacht voor de langstudeerders binnen SW is het afgelopen jaar enorm toegenomen en volgens mij is ook de positieve bewustwording gegroeid dat we “iets met deze groep langstudeerders moeten”. Dat blijkt uit gesprekken tussen collega's op de gang, het punt langstudeerders op de agenda van het team, maar ook de betrokkenheid van collega's bij mijn onderzoek. Persoonlijk vind ik deze bewustwording en aandacht één van de grootste winstpunten van dit actieonderzoek

5.1 Diagnostische fase: resultaten van de netwerkbijeenkomst

Tijdens de netwerkbijeenkomst hebben de leden van het netwerk zich bezig gehouden met twee vragen, namelijk welke factoren leiden tot studievertraging voor studenten SW en welke oplossingsrichtingen zijn er om studievertraging bij studenten SW te beperken en voorkomen.

5.1.1 Factoren die leiden tot studievertraging

In bijlage 1 wordt in een mindmap alle factoren weergegeven die tijdens de netwerkbijeenkomst genoemd zijn. Daarin wordt duidelijk dat factoren te clusteren zijn, namelijk factoren die liggen bij de student, bij de opleiding, het systeem en de omgeving. Er zijn factoren benoemd die duidelijk liggen op het niveau van de student zoals uitstelgedrag, gebrek aan discipline, persoonlijke omstandigheden, gebrek aan overzicht of aan financiën. Met betrekking tot de opleiding zijn de volgende factoren benoemd: een te zwaar vierde jaar binnen de opleiding, verschil tussen begeleiding van de scriptiebegeleiders, onrealistische eisen vanuit de stage.

Nadat de diverse factoren zijn benoemd is er een discussie gevoerd om te komen tot een gezamenlijk gedragen diagnose. In de diagnose is vastgesteld dat dé langstudeerder niet bestaat. Er zijn vele diverse oorzaken waarom studenten studievertraging oplopen en ook de

waardering voor de studievertraging verschilt. Tijdens de netwerkbijeenkomst gaf een student aan het fijn te vinden een jaar langer over de opleiding te hebben gedaan, omdat er zo meer tijd is om je persoonlijk te ontwikkelen. Studievertraging is juist verrijkend! Daarbij kwam ook naar voren dat er waarschijnlijk ook studenten zijn die “onbewust bewust” gaan vertragen, omdat zij niet goed weten hoe zij daarna verder moeten en mogelijk angst hebben voor de toekomst. Zo ontstond er tijdens de analyse een indeling in drie categorieën langstudeerders, namelijk:

1. Studenten die gelukkig zijn met het langstuderen, omdat het verrijkend kan zijn;
2. Studenten die door een zeer aantoonbare en geaccepteerde reden zoals bv zwangerschap studievertraging oplopen;
3. Student die onvoldoende in staat zijn om de opleiding SW succesvol af te ronden.

De oplossingsrichtingen zouden zich vooral op de derde groep studenten moeten richten, omdat zij in hun opleiding worden gehinderd door elementen binnen de opleiding die niet goed in elkaar zitten of persoonlijk beter moeten zijn toegerust om de opleiding af te kunnen ronden.

5.1.3 Oplossingsrichtingen

Nadat de diagnose is gemaakt, hebben de leden van het netwerk tijdens het tweede deel van de bijeenkomst de elf volgende oplossingsrichtingen aangedragen:

1. jaar 1 van de opleiding moet een echte krachtsinspanning zijn: meer stage-uren en een zwaardere studiebelasting voor studenten;
2. versterking van en bewust aandacht voor de leervaardigheden bij studenten vanaf de eerste dag binnen de opleiding;
3. versterken van de verbinding met de opleiding;
4. een stage in het derde jaar van de opleiding;
5. een betere spreiding van de studielast over de hele opleiding;
6. versterken van de onderlinge verbondenheid van studenten, het creëren van een familie-idee tussen studenten met daarbij misschien zelfs een eigen familycard;

7. investeren in de communicatie tussen school, praktijk en student; een beter beeld krijgen van de onderlinge verwachtingen en eisen;
8. een betere begeleiding bij studenten die in de eerste jaren van studie problemen ondervinden;
9. minder externe begeleiders bij het afstuderen;
10. de praktijkgerichtheid van de opleiding moet omhoog;
11. het afstuderen binnen SW moet op een andere manier en binnen een andere context plaatsvinden.

Deze oplossingsrichtingen zijn eerst geïnventariseerd in tweetallen en vervolgens hebben de leden van het netwerk gesproken over prioriteiten, volgorde, concretisering van deze oplossingsrichtingen. Tijdens deze discussie heb ik als actieonderzoeker de relatie met de opgestelde analyse nauwlettend in de gaten gehouden, omdat de oplossingsrichtingen moeten aansluiten op de eerder gemaakte diagnose. Uiteindelijk zijn twee centrale thema's benoemd waar het opleidingsteam SW in zou moeten investeren:

- een betere verspreiding van de studielast binnen de opleiding;
- een toename van verbondenheid tussen studenten onderling, tussen studenten en de docenten / opleiding.

Dat laatste thema sluit aan op het idee van professionele en sociale integratie zoals dat ook door de HBO-raad verwoord is in haar publicatie "Een succesvolle start in het onderwijs (onderwijsraad, 2008)". Tijdens de periode van mijn actieonderzoek is dit idee van professionele en sociale integratie bij meerdere leden van het netwerk sterker gaan leven. Sociale en professionele integratie wordt gezien als een idee dat niet alleen voor de langstudeerders maar voor alle studenten SW van belang is, omdat uit meerdere onderzoeken blijkt dat verbondenheid en sociale integratie erg bevorderend zijn voor het studiesucces van studenten (studiesuccesho, 2011). Daarom is gekozen om vooral te investeren op dit thema en zijn acties geconcretiseerd om deze sociale en professionele integratie te bevorderen.

5.2 Ontwikkel en actiefase: uitvoering van de oplossingsrichtingen

Twee leden van het netwerk, waaronder de actie-onderzoeker, zijn na de netwerkbijeenkomst verder gegaan. Het versterken van de verbondenheid met de opleiding hebben zij omgezet in de volgende concrete acties:

- het (opnieuw) benaderen van zesdejaars studenten;
- het organiseren van een bijeenkomst om in gesprek te zijn met de vijfde jaars studenten;
- het inplannen bijeenkomsten met studenten uit het huidige vierde jaar die volgend jaar langstudeerder zullen zijn.

Deze acties hebben zij omgezet in een plan van aanpak en deze acties licht ik hieronder verder toe. De eerste twee acties zijn op de korte termijn en de laatste actie is op de lange termijn, waardoor ik deze alleen nog vooraf kan beschrijven.

Een collega die tevens lid is van het netwerk heeft in de periode maart-april de taak op zich genomen om de contacten met de zesdejaars studenten aan te halen. Zij heeft individuele afspraken gemaakt met deze studenten en tijdens deze afspraken hebben zij gesproken over studievoortgang. Het bleek lastig te zijn om de studenten te benaderen en meerdere van deze studenten gaven direct of indirect aan op afstand te willen blijven. Aandacht en betrokkenheid vanuit de opleiding wordt door de studenten, waarmee we wel in contact zijn gekomen, zeer op prijs gesteld en de aandacht en betrokkenheid is voor een aantal studenten motiverend om weer aan de slag te kunnen gaan.

Eind maart 2011 hebben twee leden van het netwerk een gesprek gevoerd met studenten in het vijfde jaar van de opleiding. Lang niet alle studenten hebben gehoor gegeven, want van de 25 uitgenodigde studenten kwamen er slechts vier naar de bijeenkomst. Deze vier studenten gaven aan het erg fijn te vinden om te kunnen delen en vertellen over hun ervaringen in dit schooljaar. Deze vier studenten hebben een goed studiejaar achter de rug en kunnen hoogstwaarschijnlijk in juni hun diploma in ontvangst nemen. Typerend is het dat juist alleen studenten komen die een goed studiejaar achter de rug hebben en dat andere studenten uit jaar 5 afwezig waren. Bij hen is opnieuw navraag gedaan rondom het thema verbondenheid met de opleiding. Zij gaven aan dat het wenselijk zou dat er een maandelijkse bijeenkomst zou zijn voor studenten in jaar 5 waarbij zij met elkaar kunnen spreken over zaken waar zij tijdens hun studie tegen aanlopen. Je zit toch samen in hetzelfde schuitje was het commentaar van één van de studenten en het kan zeer motiverend werken om samen je opleiding te kunnen gaan afronden. Een keer per maand samenkomen zal helpen om de verbondenheid met de opleiding te versterken en dus de sociale en professionele integratie te versterken. Na de bevestiging tijdens deze bijeenkomst hebben de twee leden van het netwerk de definitieve keuze gemaakt om met en voor de nieuwe studenten in jaar 5 een maandelijkse bijeenkomst te organiseren.

Eind juni 2011 is definitief duidelijk welke studenten uit jaar 4 van de opleiding SW hun opleiding vervolgen in het vijfde jaar en met deze studenten houden we een eerste

bijeenkomst rondom de diplomering SW. De diplomering kan voor hen een moment zijn van teleurstelling en door juist in die periode bij elkaar te komen creëer je een moment om die teleurstelling te verwerken. Daarnaast is het ook mogelijk om een vernieuwd perspectief te krijgen op het vervolgen van de opleiding. De bijeenkomst staat in het teken van uitwisseling, ontmoeting, intervisie, maar ook het maken van plannen van aanpak om de studie te kunnen gaan afronden. Idee is dan dat na de zomervakantie deze bijeenkomst één keer per maand wordt gehouden. Zelf zal ik het komende schooljaar bij deze bijeenkomsten aanwezig zijn, waardoor ik in staat ben om te kijken wat het effect is van deze bijeenkomsten.

Een betere spreiding van de studielast in de opleiding (het tweede thema binnen de oplossingsrichtingen) is vanuit de netwerkbijeenkomst nog niet omgezet in concrete acties. Een poging om de studielast binnen de opleiding te verspreiden is iets wat invloed heeft op veel onderdelen van de opleiding en niet iets wat je gemakkelijk kunt doen. Een omzetting van de stage naar jaar 3 is een grote operatie waar het hele opleidingsteam bij betrokken zou moeten zijn. Wel zit de programmacoördinator SW in het netwerk en vanuit zijn functie bewaakt hij de opbouw, structuur en eenheid van het programma SW. Eén van de aanpassingen die in het programma SW wel is doorgevoerd is een toevoeging van een vak in het derde jaar, opdat dit een zwaarder jaar wordt voor studenten en daardoor een betere voorbereiding is voor jaar 4.

Een andere oplossingsrichting die benoemd is tijdens de netwerkbijeenkomst is het verminderen van het aantal externe afstudeerbegeleiders. In de huidige voorstellen voor de invulling van het afstuderen 2011-2012 is het aantal externe afstudeerbegeleiders verminderd naar twee ten opzichte van de acht dit jaar.

6. Conclusies

Binnen mijn actieonderzoek staat de volgende onderzoeksvraag centraal: *Hoe kan het aantal langstudeerders binnen de opleiding Social Work van een hogeschool in Zeeland de komende twee jaar afnemen*

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heb ik de volgende deelvragen opgesteld.

1. Welke factoren spelen een rol bij de toename van het aantal langstudeerders SW aan het begin van 2010-2011?
2. Welke acties kunnen studenten en het opleidingsteam SW ondernemen om de studievertraging voor studenten SW uit jaar 5 en 6 zo beperkt mogelijk te houden?
3. Welke acties kunnen studenten en het opleidingsteam SW 4 ondernemen om studievertraging bij studenten uit jaar 3 en 4 zo veel mogelijk te voorkomen?

Hieronder beantwoord ik eerst de deelvragen beantwoorden en vervolgens de onderzoeksvraag.

Er zijn vele factoren die een rol spelen bij de toename van het aantal langstudeerders binnen SW. Dé langstudeerder bestaat niet en elke langstudeerder heeft een eigen persoonlijk verhaal, waardoor hij studievertraging heeft opgelopen. Toch zijn er wel overeenkomsten in deze factoren die uit de literatuur en de netwerkbijeenkomst naar voren zijn gekomen. Deze overeenkomstige factoren zijn te verdelen naar student- of opleidingskenmerken. Studentenkenmerken zijn moeilijke persoonlijke omstandigheden, onvoldoende verbondenheid met de opleiding, gebrek aan overzicht, uitstelgedrag, onvoldoende financiën, leerproblemen, niet kunnen plannen, gebrek aan motivatie. Opleidingskenmerken zijn een verkeerde (ervaren) verdeling van de studielast over de opleiding, de begeleiding van het afstudeeronderzoek, de stage en de persoonlijke begeleiding.

Overkoepelend aan al deze factoren is vanuit de literatuur de idee van sociale en professionele integratie naar voren gekomen. Een gebrek aan verbondenheid met de opleiding, docenten en mede-studenten kan in de praktijk betekenen dat een student die uit zichzelf onvoldoende gemotiveerd is niet meer kan aansluiten bij de opleiding en stopt of studievertraging oploopt.

Acties die ondernomen zijn naar studenten in jaar zes van de opleiding is het versterken van individuele contact. Velen van hen hadden de contacten met de opleiding op een erg laag pitje staan en de opleiding heeft opnieuw in hen geïnvesteerd door contact met hen te leggen in de hoop dat zij extra gemotiveerd raken om hun studie af te gaan ronden. Naast de normale begeleiding die studenten in jaar 5 ontvangen van hun coach, hebben we een bijeenkomst voor en met hen georganiseerd. Een bijeenkomst waarin studenten hun ervaringen uit jaar 5 konden delen en zij aangaven het fijn te vinden om eens met elkaar in gesprek te zijn.

Acties gericht op studenten jaar 3 en 4 van de opleiding zijn er tot nu toe nog niet geweest, maar er is wel een intervisietraject als actie naar voren gekomen voor de studenten die vanaf juli 2011 langstudeerder worden, dus de huidige vierdejaars. De eerste bijeenkomst van dit traject is gepland rond 6 juli de dag dat de diplomering van SW is. Een keer per maand komen de vijfdejaars studenten bij elkaar om te spreken over onderwerpen die te maken hebben met hun studie en de opleiding. Doelstelling van dit traject is om de verbondenheid met de medestudenten en de opleiding tijdens het vijfde jaar te vergroten.

7. Discussie en reflectie

Als sluitstuk van dit onderzoek wil ik graag terugblikken op dit actieonderzoek. Hoe is het onderzoek verlopen? Waar ben ik trots op? Wat had anders gekund? Welke leereffecten zijn er geweest? Heeft mijn onderzoek effect daadwerkelijk effect gehad in de praktijk? Naast een evaluatie van het onderzoek evalueer en reflecteer ik ook op mijn eigen leerproces tijdens dit onderzoek.

7.1. Onderzoek

Het onderwerp langstudeerders heeft mij dit jaar behoorlijk beziggehouden en het is dan ook opvallend hoe selectief je waarneming is: tijdens dit onderzoek kwam ik langstudeerders “opeens” overal tegen, in de krant, tv, internet..enz. In de eerste fase van mijn onderzoek heb ik vooral zelfstandig veel onderzoek in literatuur naar langstudeerders en aanverwante onderwerpen. Het formuleren van de probleemstelling en de hoofd- en deelvragen verliep vrij soepel. Ik was verrast en verbaasd dat er zoveel onderzoek was gedaan en het was best lastig om met goede zoektermen de juiste informatie te verwerven en te selecteren. Ik ben in die periode door het onderwerp wel gegrepen en heb mij echt kunnen verdiepen in achtergronden en oorzaken. Door de verdieping in de literatuur kwam ik tot de conclusie dat bijna alle HBO-opleidingen te maken hebben met een forse groep langstudeerders. Hierdoor ben ik anders tegen de groei van het aantal langstudeerders bij de opleiding SW gaan kijken. Het lijkt namelijk meer een vorm van volwassenwording wanneer je een groep langstudeerders binnen de opleiding hebt, het hoort er gewoon bij.

Een hoogtepunt tijdens dit actieonderzoek is de netwerkbijeenkomst geweest. Het was echt enerverend om met een groep enthousiaste en betrokken collega's en studenten te spreken over langstudeerders. Deels kwamen er nieuwe en frisse ideeën naar voren en tegelijkertijd werd ook een aantal ideeën uit de literatuur bevestigd. De koppeling tussen praktijk, theorie en mijn eigen ideeën en overtuigingen vonden tijdens deze netwerkbijeenkomst bijna natuurlijk plaats. Opvallend was dat bij de netwerkliden, vooral ook de collega's SW, de idee van sociale en professionele integratie steeds meer is gaan leven. Vooraf was ik zelf behoorlijk overtuigd van het idee dat studievertraging binnen SW veroorzaakt werd door een gebrekkig opgebouwd curriculum. Dat idee heb ik losgelaten, het curriculum speelt zeker nog een rol, maar andere factoren zoals de verbondenheid zijn minstens zo belangrijk. Er is dus een geloof gekomen in de positieve kracht van verbondenheid met de opleiding. Het zou wel goed zijn geweest wanneer de netwerkbijeenkomst eerder in het proces had kunnen plaats

vinden. Doordat deze nu pas in maart plaats vond was er weinig tijd meer voor de ontwikkel- en actiefase tijdens dit schooljaar.

Na de netwerkbijeenkomst was het wel lastig om binnen het netwerk deze betrokkenheid en enthousiasme vast te houden. Uiteindelijk heeft dat ertoe geleid dat slechts twee netwerkleiden verder zijn gegaan in de ontwikkel- en actiefase. Hierdoor heeft dit actieonderzoek aan impact en kracht verloren binnen de opleiding SW, juist omdat de uitvoering van de acties zich nu buiten het gezichtsveld van meerdere collega's heeft voltrokken. De acties die erop zijn gericht om de sociale en professionele integratie van de langstudeerders te versterken kunnen niet of nauwelijks plaatsvinden zonder de betrokkenheid van collega's, maar door werkdruk en andere prioriteiten is dat lastig.

Het is lastig aan te geven in welke mate de uitgevoerde acties daadwerkelijk hebben bijgedragen aan de vermindering van het langstudeerders tijdens dit schooljaar. Het effect kan het best worden bekeken in september 2011, omdat je dan de resultaten kunt vergelijken met de aantallen in sept 2009 en 2010. Wanneer in september 2011 blijkt dat er minder langstudeerders zijn, dan is het nog lastig om aan te geven of dit ook daadwerkelijk komt door de acties uit dit actieonderzoek. Er zijn namelijk nog zeer veel diverse factoren die effect hebben op de studievoortgang van langstudeerders. Zo heb ik bijvoorbeeld een langstudeerder begeleid tijdens haar onderzoeksproces en zij heeft heel gemotiveerd en zelfstandig haar studie dit jaar kunnen afronden. Zij heeft geen behoefte gehad aan het versterken van haar professionele en sociale integratie om te komen tot verbeterde studievoortgang. Een positief effect is zeker dat de aandacht voor langstudeerders en de beeldvorming rondom langstudeerders positief veranderd zijn bij meerdere collega's en zeker ook bij mijzelf.

7.2 Reflectie

Ik heb tijdens deze master bewust gekozen voor een actieonderzoek. Vorig jaar was ik naar een conferentie geweest over deze vorm van onderzoek en ik was nieuwsgierig naar deze vorm van onderzoek. Binnen de opleiding begeleid ik studenten in jaar vier bij een kwalitatief praktijkonderzoek en ik wilde graag iets anders. Ik heb tijdens de bijeenkomsten in Bergen op Zoom ervaren dat ik een heel andere route had binnen het meesterstuk dan mijn collega's en dat heb ik als dubbel ervaren. Ik heb het idee gehad dat ik zeer zelfstandig en individueel heb moeten onderzoeken en uitpluizen wat actieonderzoek nu eigenlijk is en hoe je het doet. Ik ben er dan ook trots dat ik na een zoektocht langs diverse voorbeelden en bronnen een bron ben tegengekomen die voor mij bruikbaar was om te kunnen gebruiken. Trots ben ik

ook op het feit dat ik mijn onderzoek binnen dit schooljaar heb kunnen doorlopen en dat ik dit meesterstuk heb kunnen maken. Aan de andere kant heb ik mij hierin wel eenzaam gevoeld en had ik gehoopt dat ik vanuit de opleiding wat meer ondersteuning had gekregen. Mijn critical friends hebben mij zeker gesupported en aangemoedigd, maar hebben weinig (inhoudelijke) invloed gehad tijdens mijn actieonderzoek. De hoeveelheid bruikbare feedback is mijn inziens beperkt geweest en vaker ging het inhoudelijk over het onderwerp langstudeerders dan dat zij kritische vragen stelden over mijn onderzoek. Het gemis werd voor mij in april duidelijk, toen ik er achter kwam dat een collega binnen de HZ ook bezig was met een actieonderzoek. Tijdens een ontmoeting die volgde, bleek hoe prettig het was om dingen te kunnen bespreken met een ervaringsdeskundige. Dat heb ik gemist. We bespraken zijn onderzoek en het mijne en toen kwam de discussie naar voren of mijn onderzoeksopzet wel echt geschikt was voor actieonderzoek. Die vraag houdt mij sindsdien wel bezig.

Een reden om actieonderzoek te gaan doen was ook om te ervaren of deze vorm van onderzoek geschikt zou zijn als onderzoeksvorm voor studenten SW. Ik heb de overtuiging gekregen tijdens de loop van dit onderzoek dat dit wel het geval is. Het zou mooi zijn wanneer studenten SW voor hun eindonderzoek een keuze kunnen maken tussen actieonderzoek en een kwalitatief praktijkonderzoek. Actieonderzoek introduceren binnen SW en vervolgens studenten en collega's gaan begeleiden vind ik op dit moment nog wel een te grote stap. Ben ik na een jaar wel voldoende toegerust om dit te kunnen? Heb ik wel voldoende ervaring opgedaan om echt over actieonderzoek te kunnen spreken? Ik heb het idee dat ik mijzelf een basis van actieonderzoek eigen heb gemaakt. Ik heb de cyclus van actieonderzoek kunnen uitvoeren, ik heb een netwerkbijeenkomst kunnen organiseren, maar in mijn beleving zou ik verder moeten zijn om andere partijen te kunnen begeleiden in een actieonderzoek. Wanneer ik mij zelf op een schaal zou moeten plaatsen van nul tot tien als competente deskundige begeleider van een actieonderzoek dan zou ik mijzelf plaatsen op vier. Er is dus nog een hoop te leren. Ik sta mijn inziens nog onvoldoende boven het idee van actieonderzoek en ik mis nog de helicopterview. Ik zou graag komend jaar een pilot uitvoeren door een actieonderzoek te begeleiden van een groepje studenten om te ervaren hoe dit loopt.

Literatuurlijst

Crul, M. en Wolff, R. (2003). *Blijvers en uitvallers in het hoger onderwijs. Een kwalitatief onderzoek naar de sociale en academische integratie van allochtone studenten*. Utrecht: Echo.

Harinck, F. (2010). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Apeldoorn: uitgeverij Garant.

HBO-raad (2010). *Feiten en cijfers: afgestudeerden en uitvallers in het hoger beroepsonderwijs*. Den Haag: HBO-raad.

HBO-raad (2011). *Marktaandeel inschrijvingen per hogeschool. Geraadpleegd op 10 januari 2011* http://cijfers.hbo-raad.nl/QvAJAXZfc/AccessPoint.aspx?open=&id=QVS@web027%7C2_Inschrijvingen.qvw&client=Ajax

Kenniscrisis (2011). *Achtergronden: Voor wie, wat en waarom?* Geraadpleegd op 11 januari 2011. <https://www.kenniscrisis.nl/nl/landelijk/achtergronden>

Lodder, M.J. (2010). *Onderwijs en examenreglement deel II bachelor of Social work*. Vlissingen: hogeschool Zeeland

Luken, T. (2009). Kiezen of binden. De rol van binding en studieloopbaanbegeleiding bij het verbeteren van het studierendement. *Biloba Onderwijsorganisatie, deel 6, blz. 31-44*.

Mighebrink, F. (2007). *Actieonderzoek voor professionals in zorg en welzijn*. Amsterdam: uitgeverij SWP

Minimaal nominaal (2010). Maak jij je ook zo'n zorgen om de kabinetsmaatregelen? Geraadpleegd op 6 december 2010 via <http://www.minimaalnominaal.nl/>

Onderwijsraad (2008). *Een succesvolle start in het hoger onderwijs advies*. Den Haag: onderwijsraad.

Prins, J. (1997). *Studie-uitval in het wetenschappelijk onderwijs: studentkenmerken en opleidingskenmerken als verklaring voor studie-uitval*. Nijmegen: University Press

Sectorraad HSAO (2008). *Vele takken, één stam. kader voor de hoger sociaal agogische opleidingen*. Amsterdam: uitgeverij SWP.

Studiesucces (2011). *Sociale en academische integratie zijn voordelig voor studiesucces*. Geraadpleegd op 15 maart via <http://www.studiesucces.nl/achtergrond/academische-omgeving/integratie/>

Bijlage 1

